

Intervenció de Jacint Ros i Hombravella*

1. Subjecte, límits

Al si d'un tema tan ampli —temporalment i temàtica— em limitaré a l'angle predominantment econòmic i al període comprès entre els finals del cinquanta i l'actualitat, amb especial atenció al període més recent des de l'ingrés a la Unió Europea (1985) i els temps actuals, la resposta, el seus efectes.

Parteixo, però, d'una caracterització general, econòmica, dels anomenats *Països Catalans* i d'una qüestió general, la de si el conjunt de l'Estat espanyol és una àrea òptima o viable de política econòmica per a nosaltres o, d'una altra manera, com ens han afectat els grans errors de la política econòmica espanyola al llarg de tot aquest període (i sobre els quals la Unió Europea i les seves institucions de política econòmica han actuat com a correctors o si més no com a factor de restriccions).

* Jacint Ros i Hombravella ha estat fins al 2000 catedràtic de Política Econòmica a la Universitat de Barcelona i des del mateix any és síndic de la Sindicatura de Comptes de Catalunya. És autor dels llibres *Las Cajas generales de ahorro en la economía española* (1961), *Materiales de política económica* (1987), *Catalunya, una economía decadent?* (1991) i *Les PIME a Catalunya* (2002). És coautor de *L'aptitud financera de Catalunya: la balança catalana de pagaments* (1967), *Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización, 1939-1959* (1973) i *La Unión Europea y la economía española* (1997).

1.1. Alguns elements de caracterització específica dels Països Catalans

Ja el 1931 (!) un gran economista catalanovelenc, Perpinyà Grau, avisava: «Parlem, doncs, de l'economia mediterrània com a ordenació de la part més important de les activitats econòmiques de la península [...]. Al llarg de la costa s'establirà una de les regions més pròsperes de tota Europa i que suposa el 55 % de tot el seu comerç exterior [...]». Actualment això, aquest pes, segueix essent així i dins el turisme total suposa un 56 %. I segueix, en termes de política econòmica: «Les orientacions econòmiques que es prenguin per aquesta llengua mediterrània de l'antiga confederació catalanovelencioaragonesa han d'ésser determinants per a tota l'economia de la península». Em pregunto: això ha estat així? La política econòmica espanyola ha pres en consideració central aquest component i els seus interessos? Per cert, Perpinyà Grau arriba a propugnar, pionerament, «que sigui aviat realitat la via d'ample internacional des de les regions riques valencianes fins a la mateixa frontera dels Pirineus». Un ample internacional que encara està pendent.

Però és que als primers noranta un economista castellà, Fuentes Quintana, identificava també aquesta extensa regió amb uns criteris d'homogeneïtat que bàsicament són:

- Vertebració a l'entorn d'un corredor natural, l'eix litoral.
- Una certa densitat poblacional amb un sistema de ciutats.
- Sectors d'activitat amb una agricultura capitalitzada, intensiva i exportadora: una indústria diversificada i una terciarització potenciada pel fenomen del turisme.
- Alta i creixent obertura exterior.
- Capacitat d'atracció i d'inversió estrangera.
- Elevada integració en el context europeu.
- Existència d'una cultura empresarial, emprenedora i comercial.
- Sistema financer amb fort pes de les caixes.

1.2. Costos de la política econòmica espanyola

Les grans disfuncionalitats de la política econòmica espanyola vers aquesta realitat diferenciada i les seves exigències. És per això que em feia la qüestió abans de si l'economia espanyola és una àrea òptima o viable de política econòmica. Per cert, el temps i l'experiència m'han demostrat que la conclusió cartesiana que com que en moltes variables aquest espai va ser la meitat del total estatal l'atenció s'hi ha de projectar sempre. Doncs no!

Des d'aquest angle, la reducció de la discrecionalitat *castiza* —denominació creada pel mateix Fuentes Quintana— en l'acció i les opcions públiques de l'Estat sobre l'economia, per sotmetre-la a una certa racionalitat i previsibilitat s'ha de saludar positivament; en aquest

sentit, han complert aquest funció les normes i directrius europees sobre la definició d'un sistema general de política econòmica.

En aquests termes, de costos, es pot partir del que va suposar, per a Catalunya, per al País Valencià, el model de política econòmica 1939-1959 fet d'autarquia i intervencionisme total. Es pot afirmar que amb aquest sistema de política econòmica aquests territoris, donada la seva estructura econòmica, van perdre vint anys de desenvolupament (la renda real per habitant del 1931-1933 no es recupera fins al 1954).

La indústria catalana i la valenciana, per exemple, quedaven estrangulades de subministraments necessaris i de béns d'equip innovadors i de qualitat, i a la vegada es veien privades en gran mesura dels mercats d'exportació (cosa que era compatible amb bons negocis especulatius i basats en la influència de llicències). També els nous projectes i ampliacions quedaven sotmesos a un estricte control amb orientació maltusiana.

Cal registrar que des de finals dels quaranta les economies europees ja havien adoptat explícitament un model d'economia de mercat i d'empresa, del qual Espanya quedava molt allunyat; que països com Itàlia ja van aprofitar els cinquanta per a un intens creixement; i que el moviment europeista ja marxava i cristalitzava en el Tractat de Roma el 1957, que, sobre la base de l'experiència CECA, preveia ja anar cap al mercat únic.

A Catalunya, i a Espanya, el pensament europeista prenia una orientació d'oposició a l'orientació franquista. Recordo una important plataforma d'estudis a Madrid sobre la integració a Europa i els seus efectes i iniciatives a Catalunya com ara la LECE (Lliga Europea de Cooperació Econòmica) que ja tenia activitat —conferències, estudis— des del 1957.

Però malgrat la dràstica reorientació de la política econòmica espanyola entorn del Pla d'Estabilització del 1959, que ens acostava al model econòmic europeu, les iniciatives d'aproximació a la CE, com ara la carta en què es demanava l'obertura de negociacions presentada el 1962, xocaven amb un mur consistent en l'exclusió, àdhuc d'associació, donat el règim no democràtic a Espanya.

Es pot dir que a Catalunya, tant pels seus interessos econòmic a llarg termini com per factors polítics, es va generar un creixent sentiment europeista.

Els seixanta suposen una flexió radical de la política econòmica espanyola cap a un model explícit d'economia de mercat i d'empresa, amb una liberalització progressiva i ràpida en l'economia interna, una obertura intensa a l'exterior (comerç, inversió, turisme...) i una ortodòxia monetària i financera que abastà la conducta del sector públic. Aquest marc, amb una certa flexió negativa cap al 1967, va ser ben aprofitat per l'economia i la societat catalanes, en termes de creixement del producte global amb una dinàmica del 8 % real per any, de la inversió i de l'ocupació; aquesta darrera va generar o va permetre una gran ona migratòria interior que es va perllongar fins a la crisi del 1974-1975.

Quant a la inversió, en gran mesura es va produir en termes de modernització de l'equip industrial afavorida per les possibilitats d'importar; també es van superar els estrangulaments

quant a matèries primeres i energia dels subministraments en general. Els sectors químic i plàstic, agroalimentari i sobretot el del metall, amb la construcció, van tenir una gran embranzida. Tenim aquí un altre exemple de la tesi general aquí exposada, la de la bona resposta de la nostra economia en escenaris raonables i estables quant a la previsibilitat.

El pas als setanta, encara sobre una onada expansiva que durarà fins a la crisi del 1975, suposarà addicionalment les potencialitats obertes per l'Acord Comercial amb la CEE del 1970, que suposava, amb un tracte asimètric quant a desarmament aranzelari, nous mercats europeus per als productes industrials catalans, oportunitat en certa mesura aprofitada.

La crisi econòmica del 1975-1982 (!) amb inflacions de prop del 20 % anual i atur fins al 25 % va suposar a la vegada depressió de la inversió i una crisi industrial molt profunda. Les economies catalana i valenciana van patir, per la seva estructura ja referida, un gran impacte amb estancament i retrocés. Els Pactes de la Moncloa del 1977-1978 suposaven de nou una ortodòxia que tan sols va evitar el pitjor i que fins al 1983 i anys següents no va aconseguir imposar-se amb una certa claredat.

1.3. El període més recent (CEE i UEM)

Encarem ara un altre període de política econòmica espanyola correcte i previsible (sostenible): em refereixo al 1983-1890 fet d'una certa ortodòxia i expansió sostinguda. La inflació i el dèficit públic es comporten de manera continguda. El creixement econòmic assoleix taxes anuals del 6-7 % mogudes per una inversió amb creixement reals per anys del 12 al 15 %, fet que pertany a les fases més altes dels cicles de l'economia espanyola.

L'Acord d'Integració amb la Comunitat Europea del 1985 suposava: unes normes de política econòmica i una ampliació de mercats. A la vegada un repte quant a la progressiva competència protagonitzada per importacions creixents.

Aquest escenari era positiu quant al model de política econòmica espanyola, els seus criteris, però a la vegada plantejava reptes considerables de competitivitat.

La resposta de les economies catalana i valenciana va ser prou positiva amb intensos creixements inversió-producte-ocupació en els sectors industrials, de la construcció i dels serveis, especialment dels turístics.

L'obertura externa d'aquestes economies es va anar veurem per acabar, més endavant. Les exportacions industrials van créixer a taxes anuals situades entre el 12 i el 15 % per any (com es pot suposar les importacions també van créixer molt, matèries primeres i equips). A més, l'entrada de capital estranger (a Catalunya més d'un terç del total estatal). La crisi del 1991-1994 va ser sortosament curta (en comparació de la del 1976-1982) però molt intensa en termes de depressió, crisi industrial i creixement de l'atur. El nivell alt de tipus d'interès i del tipus de canvi, opció de la política econòmica central, va implicar, al

costat d'un dèficit públic que arribà al 7 % del PIB (1993), una gran davallada de la inversió (costos financers) i de les exportacions (tipus de canvi).

Aquest període és un bon exemple del perjudici que les nostres economies pateixen a causa d'aquestes polítiques econòmiques errònies donada la seva estructura. Precisament la influència de Convergència i Unió el 1993, i també el 1996, va ser positiva en el sentit de correctora. La disciplina europea cap a una unió monetària ja es dibuixava (condicions de Maastricht). Això ens afavorirà una vegada més.

La darrera (i llarga) seqüència és, doncs, la que abasta des del 1994 fins ara. Avanço, un període prou ortodox i sostenible quant a opcions de política econòmica que donaran lloc a una expansió continuada.

Detallem més: el darrer Govern del PSOE (1993), que va necessitar la cooperació de Convergència i Unió, va haver d'encarar les condicions de Maastricht cap a la Unió Monetària Europea quant a la inflació, el dèficit públic i el deute o endeutament. Solbes va començar a corregir el dèficit. Per mi, és una incògnita, si el PSOE hagués arribat a complir les condicions. La política econòmica del PP va ser en aquest sentit decidida, coherent i sostinguda i va assolir les condicions per al 1997-1998.

Al si d'aquest període l'economia catalana reacciona molt bé, manté el to expansiu, amb creixements de la inversió productiva anuals entre el 12 i el 14 % i del producte entre el 3 i el 5 %. Les seves exportacions, afavorides per un tipus de canvi més realista, després de les dues devaluacions, agafen una dinàmica molt intensa, entre el 14 i el 16 % per any: de manera que el grau d'obertura externa de la nostra economia —importacions i exportacions sumades vers el producte— es dispara, en pocs anys, del 60 % al 120 % i si hi afegim el turisme cap al 135 %.

I fins ara en termes generals. Una vegada més es comprova la capacitat de resposta de les nostres economies en aquests escenaris ja referits. En aquest cas es palesen les influències de les institucions i criteris europeus en sentit benèfic amb una política monetària fixada des del Banc Central Europeu, amb inflació i tipus d'interès baixos i tipus de canvi estable incorporat a la moneda única que ens posa a l'abric. I les condicions quant a la política fiscal i pressupostària.

Voldria concloure amb una afirmació de síntesi: el sistema empresarial català i valencià ha respost positivament als escenaris de reptes i oportunitats. Les seves decisions d'inversió, d'ocupació (molt dinàmica des del 1996) i activitat són la clau d'aquest bon període. Que no s'hagin assolit dinàmiques encara més intenses —alguns anys hem quedat per sota de la general espanyola— crec que té a veure amb una balanços fiscals amb l'Estat espanyol (i amb la Unió Europea) massa negatius...